

ДЕ ВИ, ТУЧКОВ-ЧЕТВЕРТИЙ?

Відповідає, згадує,
розмірковує художник по костюмах
Галина Олександрівна Фоміна.

- Як Ви думаєте, скільки часу треба, щоб вдягнути двісті, триста чоловік масовки? Не менше двох, навіть трьох годин, якщо складні костюми. Як це було у "Янках при дворі короля Артура" з Гресем. А потім їх усіх потрібно роздягнути, прийняти костюми. А Ви говорите... В кіно залишаються тільки ті, хто його любить самовіддано. Бо це не робота, а спосіб життя. І для художника по костюмах? Та навіть більше, ніж для когось іншого, звичайно!

- Як стають художниками по костюмах? Нормальні люди вступають у художній інститут. Там їх і готують, правда в більшості як театральних художників, але це, вважаєте, одне й те саме. А я? Я потрапила на студію з великої любові до кіно. З дитинства мріяла, щоб у мене вдома був кіноапарат і щоб я цілу добу крутила на стінку фільми. І в будь-яку годину дня і ночі могла їх дивитися... А вчилася я, спочатку без особливих думок про спеціальність художника, у Московському текстильному інституті, куди потрапила абсолютно випадково - я ще зі школи ні про що не хотіла чути окрім журналістики. А з моїх вступів до інститутів хоч сценарій пиши: вісімнадцятилітнє, зовсім провінційне дівча, з дуже глибокої провінції - з Махачкали, що ще нічого в житті не розуміло. І ось це дівча прямо з літака впевнено побігло у Московський поліграфічний. Редакторсько-видавниче відділення здавалось мені абсолютно по зубах. Але на співбесіді почула: "Нічого, можете спробувати ще раз." Ці слова були справжнім шоком: як, мені, круглій відмінниці, та ще раз! Яка ганьба! На ногах, що підкошувались, я вийшла геть з того інституту - і опинилась одна у незнайомій Москві, де навіть переночувати було ніде. А в текстильному відразу після прийому документів давали гуртожиток. Ось так...

Там вперше і з натури намалювала до цього ніколи не траплялось. Хоча так, для себе - весь щоденник був "червоний" від записів: "Малює на уроках. Малює на уроках."

- Як вийшло: Махачкала-Москва-Київ? А ось тут вже треба включати Бога. Так, бо в моєму житті відбувалось тільки те, що я дуже хотіла. Мені треба було захотіти настільки, щоб це мною оволоділо. І тоді все здійснювалось - це Бог давав. Мабуть, я народилася з вірою у Бога в сім'ї атеїстів. Ось послушайте, що я Вам розповім: ще в війну, бідність така була, в махачкалинський універмаг привезли сережки. Простенькі, дешевенькі. Мені було щось вісім чи дев'ять років, але я "знемагала" - так хотіла їх мати. А щоб мені купили - про це і не йшлося, бо мама вважала, що таке носять тільки дикуни. І що ви гадаєте: іду я вулицею, а на землі - ці сережки, дві штуки, як потрібно! Хіба це не Бог послав? А Київ - ну, я все життя мріяла про Україну. Чому? Та я ж українка по крові, в мене і мама, і бабуса, і дідусь - всі полтавські селяни, яких розкуркулили і вони опинились у Махачкалі. У нас український дух в сім'ї завжди відчувався - Україна, це щось таке... Пам'ятаю, все шукала на нашому слабосилому приймачі українську мову. І от вночі якось, випадково, ще темно так було, крутила я цей приймач, тихенько-тихенько, щоб батьки не почули - і раптом Шевченко: "...і на диво серед поля тополею стала..." Ще й з музичним супроводом...! Боже, у мене такий стан був, і це на все життя - Україна, Україна... І ось (це теж Бог послав!) за мною аж в Махачкалу приїхав Принц (що став потім моїм чоловіком) і забрав до Києва. Ось так і вийшло: Махачкала-Москва-Київ...

- Костюми я шила, мабуть, для всіх часів. Буває, що художники пропрацюють все життя, а історичних фільмів

майже не зроблять. А мені поталанило: був фільм з абхазької історії "Білий башлик" Савельєва, був фільм про Гоголя і за Гоголем - "Миргород", де режисером Михайло Ілленко, і ще багато... У "Миргороді", до речі, мені дуже подобалось працювати і ніби хороші костюми там зробила. Мені подобалось, бо "викопаля" істинні костюми: шукала в бібліотеках, і так, у людей питала - у кого щось старовинне, видання чи може річ якась. У відділі естампів все, що у них було, передивилася: і журнали, і лубочні картинки. Навіть в лупу видивлялася. До речі, у часи Гоголя щось на зразок моди на Малоросію було - відкрили її як екзотику і дуже багато було публікацій, як етнографічних, так і просто інформаційних. І всі майже - з графічними малюнками...

- Знаєте, я часто робила для себе своєрідні відкриття: ось Ви звернули увагу, що у часи декабристів у дворянок була мода - завитки на скронях. Все підібране, а на скронях - завитки. А тут я дивлюсь, в якомусь журналі: сценка з "малоросійського життя", танцюють в кружку дівчата, у віночках, із стрічками, а ось тут, на скронях - кучерика! Уявляєте? А раніше такого не було. З цього, та з інших подібних спостережень я й зробила висновок: вочевидь те, що у дворян модне зараз, через років десять пошириться і серед простолюдинів. І ще ось на що я звернула увагу: у 18-19 століттях силует народного, а також "старосвітського" поміщицького одягу майже повністю зберігся з часів середньовіччя, так само, як і довжина. Тільки, можливо, рівень талії змінювався: вище, нижче, ото і все. А там деталі, форма застібки, форма рукава - все те саме... Ось ці "відкриття" я й використовувала, коли вдягала "старосвітських" Пульхерію Іванівну та Афанасія Івановича з "Миргорода"...

Кадр із фільму "Чорна курка, або Підземні жителі". Режисер В.Гресь. Художник по костюмах Г.Фоміна.

- Тканини, з яких роблять костюми... Ну, для історичних фільмів, особливо з української історії, я намагалась брати не сучасні тканини, а шукати справжні матеріали. На студії був просто бездонний запас натуральних костюмів, речей - ще до війни художниці їздили по селах і збирали. Я знаходила там просто унікальні домоткані речі... Бувало й таке, що стояла по коліна у списаних речах, так званому "утилі", вишукувала ці натуральні тканини і віддавала в цех. У нас народ бо вже звик шити, навіть краще - ліпити із шматочків. В цеху, серед виконавців, особливо серед закрійників, теж затримувались тільки творчі люди, віддані кіно. Інші ж йшли на заробітки в ательє, на фабрику... Ось такі костюми - то були штучні вироби, які прямо ліпили руками. І повторити їх найчастіше вже було просто ні з чого. А у Греся, в картинах ("Янки...", "Чорна курка"), зі мною працювала художниця з Ленінграда, Тамара Дмитрівна Селецка, яка абсолютно геніально розписувала тканини. І ось, щоб переда-

ти середньовічну фактуру, вона розписувала тканини для костюмів і короля, і королеви з "Янків". Дещо і я зробила. От, наприклад, костюм міне-стреля (з тих самих "Янків") я розписала і висушила над газом за одну ніч. А зранку вже його вдягнули... Тоді, пам'ятаю, весь дім перетворила на майстерню, все пропахло фарбою - бувало, що з вечора на ранок треба було пофарбувати і висушити до десяти метрів тканини, бо вранці вже чекали в цеху...

- Пригадую, друга картина, в якій я працювала, була "Помилка Оноре де Бальзака" Тимофія Васильовича Левчука. Тут я ще була асистентом, а художницею - Галина Михайлівна Гаккебуш, просто геніальна майстриня; вона була моєю хрещеною мамою на студії... Так от, у цьому фільмі, зрозуміло, мали бути аристократичні обличчя. Так знаєте, звідки брали акторів, щоб було подібно? З Прибалтики... І, справді, колись я дивилась товстезну книгу (з портретами, звичайно), де розповідалось про всіх найзначніших

російських аристократів, і помітила - обличчя там такі, яких зараз абсолютно немає. Ось що цікаво. Там зовсім особливі обличчя... А Ви знаєте вірш Цветаєвої про героїв дванадцятого року?

*Вы, чьи широкие шинели
Напоминали паруса,
Чьи шпоры весело звенели
И голоса...*

*Одним ожесточеньем воли
Вы брали сердце и скалу,-
Цари на каждом бранном поле
И на балу...*

І там є таке:

*Ах, на гравюре полустертой
В один великолепный миг,
Я встретила, Тучков-
четвертый,
Ваш нежный лик,*

*И вашу хрупкую фигуру,
И золотые ордена,
И я, поцеловав гравюру,
Не знала сна...*

Так ось я дивлюсь ту товсту книгу і бачу - Тучков-четвертий! Уявляєте, як було цікаво!

- Які могли були труднощі зі створенням історичних образів? Знаєте, коли я працювала з Гресем у "Янках" - було абсолютно неможливо зробити середньовічних дам з наших дівчат, з нашої масовки. І не тому, що вони негарні - дівчата всі гарні у нас, на Україні особливо. А в них немає безтурботності (краще сказати російським словом - безмятежности), у зовнішньому вигляді, у погляді, у стані. Одягаєш, з повною достовірністю, костюм, головний убір - а обличчя напружене, кудись поспішає... Ви розумієте? Немає заглибленості в себе - і ніяк це не можна було зобразити...

- Інколи були справжні розчарування після перегляду готових вже фільмів. І найбільші розчарування, як не дивно, - в операторській роботі. Ось в якому плані: режисеру, може, і добре, коли все в напівтемряві і тільки якась світлова пляма, а ось костюмів зовсім не видно. Я часто операторам говорила: "А де ж мої костюми?!" Дивлюсь старі фільми - "Петро Перший", наприклад, інші - і аж до глибини кадру все видно тут, кожен гудзик. І що, невже фільм від цього втрачає? А ось фільми Дзефіреллі, там же все побудовано на зображальній стороні, хіба це погано? Можливо, в нас така непрозорість, необ'ємність і від бідності: один епізод, одну сцену знімають однією ка-

Кадр із фільму "Нові пригоди янкі при дворі короля Артура". Режисер В.Гресь.
Художник по костюмах Г.Фоміна.

мерою ледве не цілий день. А там так акторів не мордують, може через це й виходить так по-живому... А до глибини - мабуть тому, що використовують хоча б три, ну в крайньому випадку - дві камери. А в нас все однією... Розумієте? Ось я дивилась якийсь зарубіжний фільм, і там сцена діалогу на вулиці: вочевидь знімають кілька камерами, бо- її обличчя, його обличчя, якийсь поворот... А у нас поставлять на одну точку, ноги обведуть, і щоб ти звідти не вийшов, боронь боже. Там актори розкутіші, вільніші, бо камера за ними бігає, а не навпаки. Це велика різниця... Ось у такому розумінні розчарування були...

- Чи має художник по костюмах бути безпосередньо на знімальному майданчику? Звичайно. Без художника просто нічого не відбудеться. Якщо навіть температура сорок (що одного разу дійсно зі мною було у Греся)... Бо якщо я не прийду і не вдягну акторів, масовку - то пропав знімальний день! Можете собі уявити? Особливо коли акторів зводять з різних театрів, вони домовляються..., а якщо це ще великі знаменитості... І раптом їх ніхто не одягне. На костюмера в таких ви-

падках небезпечно покладатися, він може не все помітити, поправити, справити як слід. Навіть якщо актор знімається з дня на день в одному й тому самому костюмі - та й тоді, а раптом якийсь нюанс, це ж потрібно сценарій весь час читати... Звичайно, за правилами, художник має займатись тільки творчою роботою, а на знімальному майданчику - асистент. Але на нашій студії з асистентами завжди були проблеми - то є, то немає. А ще бувало й таке, що актора привозили прямо "в кадр" - і треба було з нічого зліпити і за розміром, і за образом. Звичайно, і костюмеру, і асистенту це не до снаги...

- Чи була я художником по костюмах для самої себе? Так, я трохи шила, але не багато. Мене дещо побут затягнув. І тому я, як мені здається, не досить встигала працювати над собою. Художник бо, так само, як і музикант, має грати гами, гами, гами... Але на ці "індивідуальні справи" часу, сил незрідка так і не залишалось...

Що я як майстер по костюмах відчуваю на вулиці, серед скоріш одноманітного натовпу, де все-таки інколи трапляється щось оригінальне, не-

стандартне? Ви знаєте, за натовпом я любила спостерігати ще з дитинства. Ми жили на привокзальній площі, біля самого порту і вокзалу. І як ішов натовп з поїзда, то кого там тільки не було: і подібні на сучасних комп'ютерних "суперменів" з кам'яними обличчями енкаведисти, і інваліди, і ветерани, і жіночки... Але що цікаво: не зважаючи на всю бідність, жіночий натовп був одягнений більш індивідуально. Було цікаво спостерігати, бо кожен намагався тоді вигадати щось по собі, по своєму образу, не те, що тепер, як Ви самі сказали. Так, мені дуже подобалось, коли я в костюми воєнних, повоєнних років додавала якісь деталі із власних спогадів. І коли режисер розумів це, цінував мої знахідки - було цікаво... А взагалі, ви знаєте, - ось пройде людина, це секунда, а я вже можу повторити, в чому вона була вдягнена, моментально повторити. Буває, навіть, і зараз: стою в черзі - і якщо в когось там щось не до ладу в одязі: комірцець завалився, заламався чи ще щось - у мене руки так і тягнуться поправити, так і тягнуться. Ось так...

Записала Лариса ЧОВНЮК